

**AMASYALI MEVLİDHÂN HACI ASİYE AKBAŞ
HANIMEFENDİ ve KENDİSİNDEN DERLENEN AMASYA
İLÂHÎLERİ
Dr. Fatih Koca¹**

ÖZET

Kültürel miras, bir milletin tarihidir ve bu anlamda korunması oldukça önemlidir. Bu miraslardan birisi de hiç şüphesiz mûsikî eserleridir. Mûsikî mirasımız asırlar boyu hâfizadan hâfizaya, özellikle meşk usulü ile aktararak günümüze ulaşmıştır. Bu süreç içerisinde notaya aktarılamayan pek çok eser unutulmuştur. Bundan dolayı hafızalarda kalmış fakat henüz notaya aktarılamamış eserlerin, kaybolma tehlikesine karşın, bir an evvel derlenip notaya aktararak koruma altına alınması büyük önem arz etmektedir. Amasya’da yetişen Mevlidhân Asiye Akbaş Hanım, bu kültürel mirasın hâfizalarından bir tanesidir. Kendisinden derlenen ilâhîler de, Amasya’da geleneksel dinî mûsikîsinin son dönemini temsil açısından, mûsikî mirasımızın korunmasına katkıda bulunacağı düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler; Sanat, Mûsikî, Asiye Akbaş, Amasya, İlâhî, Kültür.

**MEVLİDHAN (MEWLIDCHANTER) HACI ASİYE AKBAŞ OF
AMASYA AND AMASYA HYMNS COMPILED FROM HER
RECOLLECTION**

ABSTRACT

Protection of cultural heritage means the protection of the history of a nation. Undoubtedly a part of this cultural heritage is musical works. Our musical heritage has reached today by one by one practice and from memory to memory. In this period some of the musical works that have not been transferred into musical writing are forgotten. That is why it bears much importance to compile, write and preserve these musical works that are still in memories and not lost. Mrs. Asiye Akbaş, a chanter of Mevlid, bears this musical heritage in her memory. The hymns we compiled from her are very important in the sense that they witness the last period of religious music culture in Amasya and we believe that they will contribute to the protection of musical heritage of the area.

Keywords; Art, Music, Asiye Akbas, Amasya, Hymn, Culture.

GİRİŞ

Yüzyıllardır Anadolu’da icra edilen, yazıya ya da notaya alınmamış birçok ilâhî ya da bazı cami mûsikîsi formları vardır. Son yıllarda bu manada bazı özel çalışmalar yapılsa da Anadolu’nun birçok yerinde derlenmemiş ilâhiden söz edilebilir. 2010 yılından beri Anadolu’nun birçok yerinde, Anadolu’da okunmakta olan salâ ve salâtları

¹ Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Türk Din Mûsikîsi ABD Öğr. Gör.

araştırırken, cami ve tekke mûsikîmize ait bazı formların sadece o bölgede bilinip okunduğu ya da unutulmaya yüz tuttuğu görülmüştür. Bu formlar ya da ilâhiler, erbâbı tarafından bilinmekte; meraklı kimseler hariç öğrenilmediğinden dolayı bu eserler kaydedilip yazıya alınmadığı için unutulmaya terk edilmiştir. Vâkıa, hem mûsikîmiz hem de özel olarak dinî mûsikîmiz açısından son derece üzüntü vericidir. Bu problem dini mûsikî sahasının akademisyenleri tarafından fark edilmiş, bazı bölgelerde unutulmaya terk edilmiş bu eserlerin derlenip yeniden ortaya çıkarılması için önemli çalışmalar yapılmaya başlanmıştır. Aynen türkülerimizin derlenmesi gibi ilâhilerimizin de vakit kaybetmeden derlenmesi, kendi değerlerimizin olan bu eserlerin kaybolmaması için son derece önem arz etmektedir. Çünkü diğer miraslar gibi kültürel miraslarımızın da kaybolmaması tarih şuurumuzun kaybolmaması demektir.

Tarihi ve arkeolojik eserler gibi maddi eserlerin hafriyatının geciktirilmesinde fazla bir beis görülmezken; akıcı bir ömür süren sesin, canlı bir varlığın sesinin kaybolup gitmesi an meselesidir. Bu eserler eğer kaydedilip yazıya dökülmezse bir daha asla akıp giden bu sese ulaşmamız imkânsızdır.² Dolayısıyla özellikle ses sanatıyla elde edilen nağmelerin acilen yazıya dökülmesi gerekmektedir. Son yıllarda başta Ahmet Hatipoğlu (1933-2015) olmak üzere bu meseleyi kendine dert eden mûsikîşinaslar, kayıt altına alınmayan ilâhilerimizin ivedikle derlenmesi gerektiği konusunda hem fikirdirler. Ahmet Hatipoğlu Burdur ve Elazığ'da,³ Ubeydullah Sezikli Çorum, Kütahya ve Balkanlar'da,⁴ Abbas Jahka Balkanlar'da,⁵ Ahmet Hakkı Turabi, Fatih Koca ve Osman Akbaş Amasya'da,⁶ Ender Doğan Malatya ve Sivas'ta,⁷ Mehmet Tıraşçı Şırnak, Mardin ve civarında,⁸ Ramazan Kamiloğlu Malatya ve civarında,⁹ Eren Köksal Amasya'da,¹⁰ Hüseyin Akpınar ise Şanlıurfa ve civarında¹¹ okunmakta olan ilâhi ve diğer formları ilgili kişilerden dinleyerek kaydetmiş ve notaya aktarmışlardır. Ecdâdımızın hâfızasında yer edinmiş bu eserlerin ve duyguların unutulmaması için gayret etmişlerdir. Bu vesile ile unutulmaya yüz tutmuş bu eserler yeniden milletimizin hafızalarına sunulmuş, bu gibi değerlerimizin kalıcı olması sağlanmıştır. Bu problem diğer bölgelerimiz için hala geçerlidir. Bu eserlerin yeniden ortaya çıkarılması elzemdir. Yapılması gereken, sahanın uzmanlarının kendi bölgelerinden ve yakınlarından başlayarak, kayda alınmayan ilâhileri acilen tespit etmeleridir.

Amasya'da Dinî Mûsikî

Anadolu'nun en önemli yerleşim merkezlerinden birisi olan Amasya, sekiz bin yıllık bir tarihe sahip olmakla beraber, 1075 yılından sonra ise İslam Medeniyetine kültürel alanda katkıda bulunmuş bir şehirdir. Bu katkılardan en önemlisi de şüphesiz dinî mûsikîsi sahasıdır. Amasya'da kurulan musîkî cemiyetleri yanında dinî ve ilmi müesseselerde yetişen çok kıymetli mûsikîşinaslar, geçmişten günümüze Türkiye'deki din

² Ubeydullah Sezikli, "Çorum'da Bir Mûsikîşinas, Hâfiz Recep Camcı", *İÜİFD*, 2010, S. 22, s. 267-284.

³ Ahmet Hatipoğlu *Beste Külliyyatı*, TDV Yay., Ankara 2011.

⁴ Ubeydullah Sezikli, "Çorum İlâhileri CD I, II, III", 2010, 2011, 2013, İstanbul Origami Yapım.

⁵ Ubeydullah Sezikli, Abbas Jahja, "Balkan İlâhileri CD I, II", 2011, 2013, İstanbul Origami Yapım.

⁶ Ahmet Hakkı Turabi, Fatih Koca, Osman Akbaş, Ubeydullah Sezikli, "Amasya İlâhileri CD", 2011-2012, Amasya Belediyesi Yay., İstanbul Origami Yapım.

⁷ Çalışma devam etmektedir.

⁸ Çalışma devam etmektedir.

⁹ Çalışma devam etmektedir.

¹⁰ Eren Köksal, *Amasya'da Dinî Mûsikî Geleneği*, İÜSBE Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2015.

¹¹ Hüseyin Akpınar, *Şanlıurfa'da Dinî Mûsikî*, Yayınevi Yay., Ankara 2011.

musîkîsi geleneğinde oldukça önemli bir rol oynamıştır. Özellikle Osmanlı döneminde Amasya’da şehzâdelerin yetiştirildiği bir şehir olması nedeniyle, onları yetiştiren ilim ve irfan sahibi eğitimcilerin arasında hâfız, hoca ve mûsikîşinasların varlığından bahsedilmektedir.¹² Amasyalı Şükruallah (XV. Yy.), Kâtip Edâyî (XVI. Yy.), Hâfız Abdullah Efendi (ö. 1691/92), Mustafa Akif Efendi (XVIII. Yy.), Vardakosta Seyyid Ahmed Ağa (1728-1794) ve Giriftzen Asım Bey (1851-1929) bunlardan birkaçıdır.¹³

1908 yılında kurulan Amasya Mûsikî Cemiyeti ile Amasya’nın mûsikî hayatında farklı bir dönem başlamıştır. 1913 yılında Giriftzen Asım Bey ve Hulûsi Efendi’nin istişareleri ile kurumsallaşma çalışmalarının başladığını, 1913 yılında icrâ edilen bir konser programı evrâkından¹⁴ anlıyoruz. Bu konser, cemiyetin o yıllarda kurulduğunu ve konserler vermeye başladığını göstermektedir. Amasya’da 1916 yılında Giriftzen Asım Bey’in başına geçtiği Amasya Mûsikî Cemiyeti,¹⁵ uzun yıllar faaliyetlerini sürdürmüştür. Giriftzen Asım Bey’in hocalarından birisinin de dinî mûsikîmizin önemli şahsiyetlerinden Zekâi Dede (1825-1897) olduğunu bildirirsek, Giriftzen Asım Bey’in ve Amasya Mûsikî Cemiyeti’nin dinî mûsikîye hiç de uzak olmadığı görülecektir. Bu bilgilerden, Amasya Mûsikî Cemiyeti’nin daha ilk yıllarda bile Dinî mûsikî ile ilgilendiğini ve Amasya’da bulunan hâfızların da buradan beslendiklerini söyleyebiliriz. Nitekim bazı fotoğraflarda Cemiyetin üyeleri arasında hâfızların, imamların ve müezzinlerin de yer alması bu düşüncemizi desteklemektedir.¹⁶ Bir dönem faaliyetlerine ara vermek zorunda kalan ve 1980 yılında Amasya Belediye Konservatuvarı adı altında tekrar çalışmalarına başlayan Amasya Mûsikî Cemiyeti ile yine aynı yıllarda kurulan Büyükağa Medresesi’nde¹⁷ yetişen hâfızların bu cemiyet ile olan bağları, geçmişe dayalı bir ilişkinin neticesi olarak görülebilir. Kuruluş tarihi daha eskiye dayanan Büyükağa Medresesi tamamen Kur’ânî ilimler doğrultusunda hizmet verirken; Mûsikî Cemiyeti ise mûsikî ilimleri ile meşgul olmuştur. Amasya’da dini mûsikî bugün bu kurumlardan yetişenlerin icrâları Amasya’ya özel bir katkıda bulunmuştur. Diğer İslam beldelerinde olduğu gibi Amasya’da da camilerde icrâ edilmekte olan kıraatin (ezân, salâ, Kur’an kıraati, müezzinlik vs.) mânevî sorumluluğuna binâen, bu uygulamaların usûlüne uygun olarak güzel sesli müezzinlerce

¹² Hüseyin Menç, “Mûsikî”, *Tarih İçinde Amasya*, Amasya Belediyesi Kültür Yayınları, Amasya 2014, s. 441.

¹³ Menç, s. 441-446.

¹⁴ Amasya Belediye Konservatuvar Müdürü Muammer Palamut ve Belediye Başkan Yardımcısı Osman Akbaş’ın özel koleksiyonlarında bu evrak mevcuttur. 28 Aralık 2013 tarihinde Amasya Belediyesi’nce düzenlenen “Amasya Mûsikî Cemiyeti’nin 100. Kuruluş Yıldönümü” isimli Panel, bu evraka dayalı yapılmıştır.

¹⁵ Kuruluşuna dair kesin bir tarih verilirse de 1916 yılında Giriftzen Asım Bey’in çalışmaları ile kurulduğu ifade edilmektedir. 1954 yılında yeniden ihya edilmiş, 1980 yılındaki ihtilalle kapatılmıştır. 1981 yılında Harun Yörgüç tarafından yeniden faaliyete geçirilmiştir. 1991 yılında Belediye Başkanı Ömer Kabakçı tarafından çalışmalara RuhatYörgüç ile devam edilmiştir. 2000’li yıllarda Neyzen Osman Yıldız, Neyzen Osman Akbaş, Kânûnî Muammer Palamut, Şef İlhan Demirci, Şef Mustafa Civa ve Neyzen Hâfız Ahmet Bilen ile çalışmalarına devam etmiş, yurtiçi ve yurtdışında önemli konserler verilmiştir. Belediye Başkanı Cafer Özdemir’in gayretleri ile eskiden gelen bu çalışmalar, bugün Amasya Belediye Konservatuvarı adı altında devam etmektedir. Bkz. Menç, *Tarih İçinde Amasya*, s. 445-456.

¹⁶ Menç, *Tarih İçinde Amasya*, s. 446.

¹⁷ Asıl adı Büyük Kapuağa Medresesi’dir. 894 H./ 1488-89 M. yılında Kapuağası Hüseyin Ağa tarafından II. Beyazıt Dönemi’nde yapıldı. Medrese-i Hüseyniye adıyla da anılmaktadır. Anadolu’daki pek çok âlim buradaki müderrisliği ile tanınmıştır. 1940 yılına kadar faaliyet gösterdi. Bu yıldan sonra terk edilip harabe halde 1980 yılına kadar kaldı. 1981 yılında Vakıflar İdaresince yeniden tamir edildi ve Müftülük emrine verilerek Kur’an Öğretimi ve Hâfızlık Eğitimi verilmeye başlandı. Bugün aynı minval üzere devam etmektedir. Abdizâde Hüseyin Hüsâmeddin, *Amasya Târîhi*, (sad. Ali Yılmaz-Mehmet Akkuş), Amasya Belediyesi Kültür Yay., Ankara, 1986, I, s. 226-227; Ayrıca bkz. Menç, *Tarih İçinde Amasya*, s. 163-165.

ve din görevlilerince icrâ edildiği söylenebilir.Tarihin her safhasında dine ve dini müesseselere hassasiyetle bakan Amasya, aynı zamanda hâfız yetiştirme potansiyeline sahip bir şehirdir. Şehirde bulunan birçok Kur'an Kursu ve Hâfızlık Kursları eskiden beri bu hizmetleri yerine getirmektedir.

Amasya okunmakta olan ilâhilerin ilk derlemelerini Bestekâr Burhan Özbakır¹⁸ yapmış ve *Amasya İlâhileri* albümünde bu eserler okunarak yeniden gündeme getirilmiştir. Ayrıca Amasya dini mûsikîmize Ahmet Hakkı Turabi¹⁹ de bu minval üzere katkılarda bulunmuşlardır.

Asiye Akbaş Hayatı

Asiye Hanım Amasya'nın o dönem Göynücek ilçesine bağlı Gediksaray (Varay) nahiyesinin Çiviköyü'nde 1951 yılında doğmuştur. Annesi Akyazı köyünden Ruhsat Hanım, babası ise Amasya eşrafi olan Keleşoğulları'ndan İskender Bey'dir. Hem anne hem babadan gürcü kökenli olan Asiye Hanım "Gürcüce"yi evinde sürekli konuşarak öğrenmiştir. Asiye Hanım daha bir yaşında iken babasını kaybetmiştir. Üç yaşlarında iken annesi köydeki evini ve bahçelerini satarak Amasya'nın Üçler mahallesinden bir ev satın almıştır. Ancak alınan eve yerleşene kadar satın alınan evin yakınlarında bir evde üç ay kadar kirada oturmuşlardır. Ev sahibesi bir hanımdır ve Asiye Hanım bu hanımefendiye "anneanne" dediğini ve hala bu hanımı unutmadığını da belirtmiştir. Annesi Ruhsat Hanım beş çocuğunu da geçindirmek için kilim dokuyarak ailenin geçimini sağlamaya çalışmıştır. Asiye Hanım bu beşkardeşten en küçükleridir. İki ağabeyi üniversite ve askerî okullarda okuyarak eğitimlerini tamamlamış, ablaları ise evlenerek yeni bir aile kurmuşlardır.²⁰

¹⁸ 1935 yılında Amasya'da doğdu. 1954'de Amasya Müsiki Cemiyeti'ne dâhil oldu. Birçok öğrenci yetiştirdi. 1988 yılında "Amasya Türküleri" isimli kitabını Amasya Belediyesi Kültür Yayınları'ndan yayınladı. Amasya İlâhileri'ni derledi. Halen Amasya'da ikamet etmektedir. Amasya'da yıllardır hem ramazan aylarında hem de farklı cemiyetlerde okunmakta olan ilâhilerimizi derlemiştir. Bu ilâhiler daha sonra Osman Akbaş ve şahsım tarafından yeniden düzenlenerek albüm halinde CD olarak basılmış ve Amasya halkına sunulmuştur. Bu CD, Burhan Özbakır derlemeleri, Fatih Koca ve Osman Akbaş düzenlemeleri ile Ubeydullah Sezikli'nin "İlahi Anadolu" projesi kapsamında Amasya Belediyesi tarafından 2012 yılında yayınlanmıştır.

¹⁹Prof. Dr. Ahmet Hakkı Turabi, 1969 Gümüşhacıköy/Amasya doğumludur. Marmara Ün. İlahiyat Fak. Türk Din Musikisi Anabilim Dalı Başkanı'dır. Bimarhânedeki mûsikî ile tedavinin yeniden canlanması hususunda önemli çalışmalarda bulunmuştur. Yapılan bu çalışmalar neticesinde farklı makam uygulamalarının yer aldığı Şifânağme isimli 4 Albüm hazırlamıştır. *Şifânağme*, 1-4, Origami Yapım, İstanbul, 2011-2015. Bimarhane, Moğollar döneminde 1309'da Amasya'da kurulan hastanedir. Bugün Sabuncuoğlu Tıp ve Cerrahi Tarihi Müzesi olarak Belediye tarafından ziyarete açılmış bulunmaktadır. Bimarhane olarak adlandırılan Daruşşifa, müzikle tedavi merkezi olarak da hizmet vermiştir. Bkz. İter Uzel, *Hayatı, Kişiliği ve Cerrahi Aletleri İle Sabuncuoğlu*, Amasya Belediyesi Kültür Yay., Ankara, 2014, s. 7-11; Arslan Terzioğlu, "Bimaristân", *DİA*, c. 6, İstanbul, 1992, s. 173; Daruşşifa, hastalıkların iyileştirildiği yer olarak kullanılmış, daha sonraları akıl hastalarının tedavi edildiği merkez olarak Tımarhane ismi ile adlandırılmıştır. Bkz. Menç, *Tarih İçinde Amasya*, s. 79.

²⁰ Fatih Koca, "Mevlidhân Asiye Akbaş Hanımefendi ile yapılan mülâkât", 2013 Ramazan Bayramı, Amasya; Oğlu Osman Akbaş'tan alınan şifâhî bilgiler, Aralık 2015, Ankara.

Asiye Hanım, sekiz yaşında Amasya Atatürk İlkokulu'na başlamıştır. Ailesinden sonra sesinin güzelliğini ilk öğretmeni olan Pakize Ergenekon Hanımefendi de fark etmiş; okul müsamerelerinde şarkı-türkü okuması için teşvik etmiştir. Asiye Hanım müzik sevgisini bu ilk öğretmeninden almıştır. Özellikle de sanat müziğine olan ilgisinin yine Pakize Hanım'ın yönlendirmesi ile başladığını ifade etmektedir. İlk öğrendiği eser, güftesi Ahmet Cengizoglu'nun, bestesi Semahat Özdenes'e ait uşşak makamındaki “Akşam Oldu Hüzünlendim Ben Yine” eseridir. Üçüncü sınıfta Amasya Yavuz Selim Üçler İlkokulu'na geçmiştir. Burada da Hilmi Türedi ve Güler Yağmur öğretmenleri kendisinin sesini keşfetmiş ve müsamerelerde görevler vermiştir. Aynı yıl yaz tatilinde annesi tarafından köye gönderilmiştir. Burada köyün hocası Şakir Efendi'nin evinde yatılı olarak kalmış ve Kur'an öğrenmiştir. Bu günlerde Şakir Efendi'nin kızı olan ve ilerde yüzlerce hâfız yetiştirmiş Münire Hanım ile Şakir Efendi'den beraberce ders almışlardır. Asiye Hanım ilerleyen yıllarda Münire Hanım'la birlikte çok çalışmıştır. Belki de bugün okuduğu mevlid bahirlerinin ilk denemelerini o yıllarda terennüm etmeye başlamıştır. İlk öğrendiği ilâhi, sözleri Nâci'ye ait, bestesi Fehmi Tokay'ın uşşak makamındaki “Gelin Allah Diyelim, Kalpten Pası Silelim” eseridir. Enteresandır ki bu ilahi ve yukarıda adı geçen şarkı oğlu Osman Akbaş'a da ilk öğrettiği eserlerdir.²¹

Yaz tatili sonunda Amasya'ya tekrar okula döndüğü zaman mahallelerinde ikamet eden Bulgar muhacirlerinden Muhacir Nene diye bilinen yaşlı bir hanımdan Osmanlıca öğrenmeye başlamış ve

Süleyman Çelebi'nin *Vesiletü'n-Necât* isimli mevlidini Osmanlıca olarak bu yaşlı Muhacir Nene'den öğrenmiştir. Dördüncü sınıfta iken Amasya Bakacak Kur'an Kursu öğreticilerinden Rahmi Hâfız evlerine bizzat gelerek kendisine hem Kur'an ta'limi ve tecvîd dersleri hem de âdâb-ı muâşeret dersleri vermiştir. Asiye Hanım bu eğitimler sonucunda daha beşinci sınıfta iken, ramazan ayı olduğu için, öğleye kadar dört ayrı evde mukâbele okumuş, öğleden sonra da okuluna devam etmiştir. Ancak ihtilal dönemi olması ve mukabele okuması nedeni ile şikayete maruz kalması karşısında annesi onu tekrar köy okuluna kaydını aldırılmıştır. Dolayısıyla diplomasını da Çiviköy İlkokulu'ndan almıştır.²²

Resim 1: Hayatı.

²¹Koca, a.g. mülâkât.

²²Koca, a.g. mülâkât.

İlkokul sonrası Amasya Hatuniye Kız Kur'an Kursu'na kaydı yapılarak ilkököl döneminde aldığı dinî bilgilerin daha da üst seviyesine burada ulaşmıştır. Burada Amasya'nın en önemli hâfızlarından Hâfız Hicabi Gökyar Hocaefendi ve Yusuf Hâfız'ın talebesi olmuş, başta ta'lim ve tecvîd olmak üzere diğer dinî ilimleri kendisinden öğrenmiştir. Daha kursun ilk aylarında Amasya Müftüsü İrfan Ceylan kursa gelip oradaki öğrencileri dinlediğinde Asiye Hanım'ın okuduğu Kur'an tilavetinden çok etkilenmiş ve onu kurstaki mevcut öğrenciler için fahrî hoca olarak görevlendirmiştir. Annesinin dul olması ve daha dört evlat yetiştirmesi nedeniyle maddi sıkıntılar yaşanmaktadır. Kurstaki fahrî hocalık maaşını kadrosu olmaması nedeni ile Amasya eşrafından Abidin Şeker, İplikçi Halil ve ağabeyi ve lokantacı Hacı Elmas Efendi vermişlerdir. Bir müddet sonra ablasının sağlık sorunları sebebiyle annesinin onu Ankara'ya göndermesi, fahrî hocalıktan kadroya geçmesine mani olmuş, daha sonraki yıllarda da bu nasip olmamıştır.²³

Evliliği

Annesi Ruhsat Hanım'ın, Asiye Hanım'ı bir din görevlisi ile evlendirme isteği üzerine, 1970 yılının Şubat ayında on dokuz yaşında iken Üçler Camii Müezzini İzzet Akbaş Bey ile evlenmiştir. İzzet Bey Amasya'da tanınan, sevilen ve hürmet edilen bir din görevlisidir. Amasya'da 36 yıl bu görevi lâyıkıyla yerine getirmiş, o da eşi gibi birçok Kur'an talebesi yetiştirmiştir. 2008 yılında Amasya Merkez Kurşunlu Camii'nden İmam olarak bu görevinden emekliye ayrılmıştır. Asiye Hanım eşinin din görevlisi olması nedeniyle Amasya ve civar şehirlerde de tanınmıştır.²⁴

Resim 2: Evliliği.

İzzet Bey ve Asiye Hanım'ın bir oğlu ve iki kızı dünyaya gelmiştir. Ancak kızlarından birisi daha küçük yaşta vefat etmiştir. Asiye Hanım kızının cenazesini de kendi elleriyle yıkamış, eşi İzzet Bey kızını Akbilek mezarlığına defnetmiştir. Diğer çocukları Osman²⁵ ve Esra'nın ilk dinî eğitimlerini de Asiye Hanım ve İzzet Bey

²³Koca, a.g. mülâkât.

²⁴Koca, a.g. mülâkât.

²⁵Osman Akbaş; 1970 yılında Amasya'da doğdu. İmam Hatip Lisesi'ni Amasya'da bitirdikten sonra 1993 yılında Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nden mezun oldu. Aynı yıl Hadis Anabilim Dalı'ndan Yüksek Lisans yaptı ve "Amasya Beyazıt İl Halk Kütüphanesi'nde bulunan Hadisle İlgili Yazma ve Matbu Eserler" tezi ile çalışmasını tamamladı. 1995 yılında Neyzen Osman Yıldız'dan ney, nota ve nazariyat dersleri aldı. 14

vermişlerdir. Ancak yapılan bu derslerde Asiye Hanım'ın İzzet Bey'den daha sert bir tavır sergilediği çocukları tarafından ifade edilmektedir.²⁶

Mevlidhânlığı, Mukâbele Okuyuculuğu ve Cenaze Yıkayıcılığı

Asiye Hanım on dört yaşında iken Yazıbağları İmam Hatibi Kazım Bedirhan Bey'in birkaç günlüğüne evine misafirliğe gittiğinde, köyden bir hanım vefat etmiştir ve iki gün boyunca cenazeyi yıkayacak kimse bulunamamıştır. Kazım Bedirhan Bey'in teşviki ile o gün ilk cenaze yıkamasını yapmıştır. O yıllarda belki de hiç kimsenin başaramadığı mevlid okuyuculuğu, mukabele okuyuculuğu ve cenaze yıkayıcılığı gibi önemli görevler yapması nedeniyle Amasya'da tanınmaya başlayan Asiye Hanım, kısa sürede sesiyle ve yaptığı bu icrâlarla şöhret olmuştur. Amasya'da sayısız evde mukabele ve mevlid okumuş, sayısız hanım cenazesi yıkamıştır. Hâfiz olmamasına rağmen bir hâfiz gibi bazen günde sekiz yerde mukabele okuduğu bile olmuştur. İnsanlarla daima beraber olduğu için duyduğu ilâhi ve diğer formları da öğrenerek kendisi için geniş bir repertuar oluşturmuştur. *Mevlid meclisleri genellikle meşk usulü ile olduğu için yaşlı hanımlardan da bilinmeyen birçok eseri öğrenmiştir.* Özellikle cenaze yıkayıcılığı hususunda ablası Hacı Ayşe Candaş, merhume Aynur Tomas ve Yavrulu Zübeyde Hoca Hanımlar gibi bazı öğrenciler de yetiştirerek Amasya'nın bu ihtiyacının karşılanmasına katkıda bulunmuştur. Uzun yıllar bizzat evinde istekli hanımlara Kur'an tilaveti ve dinî bilgiler dersleri vermiş, birçok öğrenci yetiştirmiştir.²⁷

Asiye Hanım okuduğu ilâhileri genelde hâfızasında tuttuğu için bunları yazmadığını, ancak yaşı ilerleyince bazılarını unuttuğunu ifade etmektedir. Yıllar sonra aklında kalanlardan bir kısmını kendisinin tuttuğu *İlâhi Defteri*'ne aktarsa da eski okuduklarından bazılarını unuttuğunu da üzülererek ifade etmiştir.²⁸

Mevlid meclislerinde okuduğu bahirlerin arasında icrâ ettiği ilâhileri, meclisin gündemine göre seçip repertuarını buna göre hazırlamıştır. Doğum, ölüm, asker mevlidi, gelin mevlidi, hacı uğurlama, hacı karşılama vs gibi vesilelerle okuduğu mevlid meclislerindeki icrâ ettiği ilâhilerin güfteleri de o meclise uygun olarak seçilip okunmuştur.²⁹

Bugün 65 yaşında olmasına rağmen aynı görevleri eskisi kadar olmasa da yerine getirmeye çalışmakta, cenaze yıkamakta ve mevlid meclislerinin aranan mevlidhânı olmaya devam etmektedir. Kendisi bu görev ve icrâları daima Allah rızası için yaptığını ve yaptığı bu işle her zaman gurur duyduğunu ifade etmektedir.³⁰

Kendisinden Derlenen İlahîler

Asiye Hanım, Amasya Belediyesi Kültür Yayınlarından çıkan "İlahi Anadolu Amasya İlahileri" (Origami Yapım, İstanbul 2010) isimli albüm çalışmasında da bölgeden derlenen bu ilahilerin tashihi konusunda yardımcı olmuştur. Bunlardan ayrı olarak röportajımız

yıl Amasya Belediye Konservatuarı Türk Tasavvuf Müsîkîsi Bölüm Başkanlığı ve koro şefliği görevini sürdürdü. Milli Eğitim'de öğretmen ve idareci olarak bir çok kademedeki görev yaptıktan sonra 2009 yılında Belediye'ye geçerek halen devam ettirdiği Kültür İşlerinden sorumlu Başkan Yardımcılığı görevine geçti. Amasya kültür, tarih ve medeniyetine ışık tutacak 30 civarında kitap ve 13 sesli kültür yayınının hazırlanmasında editörlük ve sanat danışmanlığı görevlerini üstlendi. Resmi görevlerinin yanında Tasavvuf Müziği Sanatçısı ve Bestekâr olarak çalışmalarına devam etmektedir.

²⁶Koca, a.g. mülâkât.

²⁷Koca, a.g. mülâkât.

²⁸Koca, a.g. mülâkât.

²⁹Koca, a.g. mülâkât.

³⁰Koca, a.g. mülâkât.

esnasında kendi sesinden (yanında olan kızkardeşi Ayşe Candaş'ın iştirakiyle) yeni derlediğimiz ilâhiler şu şekildedir:

1. Hüseyinî İlâhî, Allahımın Adıdır İllallah.
2. Uşşâk İlâhî, Besmele.
3. Hüseyinî İlâhî, Bizi Kınamayın Hakkı Sevenler.
4. Rast İlâhî, Can Can Allah Cânan Allah.
5. Hüseyinî İlâhî, Evisi.
6. HicâzNinni.
7. Hüseyinî Mersiye, Kerbelâ.
8. Gerdâniye İlâhî, Kimselerin Akli Ermez.
9. Hüseyinî İlâhî, Sabahın Seher Arası.
10. Hicâz İlâhî, Sanki Benim Değil İmiş.
11. Uşşâk İlâhî, Senin de Bir Adım Tâhâ.³¹

SONUÇ

Tarih boyunca hafızalarda seyreden mûsikîmiz, bazı zamanlarda o günün şartları göz önüne alındığında sekteye uğramış, mûsikîmize kazandırılan bazı eserler sadece eser sahiplerinin hâfızasında kalarak kimseye aktarılamadan unutulmuştur. Anadolu'da ve bazı bölgelerimizde hâfızalarda kalan sayısız ilâhilerimiz mevcuttur. Son 60 yılın Amasya dini mûsikîsinin hâfızasında kalmış, ancak yazıya aktarılamamış ilâhiler de bu kültürün bir mirasıdır. Başta Burhan Özbakır olmak üzere bu ilâhileri hâfızasında tutmuş ve bugüne kadar unutmamış bir ilâhî hâfızası da Mevlidhân Hacı Asiye Akbaş Hanım'dır. Asiye Hanım küçüklüğünde öğrenip yıllarca çeşitli meclislerde icrâ ettiği Amasya ilâhilerini bizimle paylaşarak kültürel mirasımıza büyük bir katkıda bulunmuş, bu mirasın unutulmaması için gayret sarfetmiştir.

Asiye Hanım sadece ilâhiler okumamış, geleneksel mevlîd okuyuculuğuyla da örnek bir şahsiyet olarak karşımıza çıkmıştır. Bu geleneğin Amasya'da hanımlar arasında belki de tek öncüsüdür. Bu anlamda kendisinin mevlîd okuma tavrı da ayrı bir çalışma konusu olmalıdır.

Ayrıca evlerde hanımlara mukâbele okuyuculuğu da örnek olarak alınmış, yetiştirdiği öğrencileri ile bu hizmete de katkıda bulunmuştur. Bütün bunların yanında belki de başkaları için zor diyebileceğimiz cenaze yıkayıcılığı ise onun diğer önemli bir vasfıdır ve örnek bir şahsiyet olmasının farklı bir tezâhürüdür. Neticede Asiye Hanım unutulmaya yüz tutmuş bazı Amasya ilâhilerini gelecek nesillere aktaran, geleneksel mevlîd okuyuculuğu ile de gençlere örnek olan bir dinî mûsikî hâdimidir.

³¹ Notalarını yayınladığımız derlenen bu ilâhiler, Neyzen Eren Köksal tarafından yeniden gözden geçirilerek notaya alınmıştır.

KAYNAKLAR

- Abdizâde Hüseyin Hüsâmeddin, *Amasya Târîhi*, (sad. Ali Yılmaz-Mehmet Akkuş), Ahmet Hatiboğlu, *Ahmet Hatipoğlu Beste Külliyyatı*, TDV Yay., Ankara 2011.
- Amasya Belediyesi Kültür Yay., Ankara 1986.
- Ahmet Hakkı Turabi, Fatih Koca, Osman Akbaş, Ubeydullah Sezikli, “Amasya İlahileri CD”, 2011-2012, Amasya Belediyesi Yay., İstanbul Origami Yapım.
- Akpınar, Hüseyin, *Şanlıurfa’da Dinî Mûsikî*, Yayınevi Yay., Ankara 2011.
- Arslan Terzioğlu, “Bîmaristân”, *DİA*, c. 6, İstanbul, 1992, s. 173.
- Hüseyin Menç, “Mûsikî”, *Tarih İçinde Amasya*, Amasya Belediyesi Kültür Yayınları, Amasya 2014.
- Koca, Fatih, “Mevlidhân Asiye Akbaş Hanımefendi ile yapılan mülâkât”, 2013 Ramazan Bayramı, Amasya.
- Koca, Fatih, Asiye Hanım’ın oğlu Osman Akbaş’tan alınan şifâhî bilgiler, Aralık 2015, Ankara.
- Köksal, Eren, *Amasya’da Dinî Mûsikî Geleneği*, İÜSBE Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2015.
- Sezikli, Ubeydullah, “Çorum İlahileri CD I, II, III”, 2010, 2011, 2013, İstanbul Origami Yapım.
- Sezikli, Ubeydullah, “Çorum’da Bir Mûsikîşinas, Hâfız Recep Camcı”, *İÜİFD*, 2010, S. 22, s. 267-284.
- Sezikli, Ubeydullah-Abbas Jahja, “Balkan İlahileri CD I, II”, 2011, 2013, İstanbul Origami Yapım.
- Turabi, Ahmet Hakkı, *Şifânağme*, 1-4, Origami Yapım, İstanbul, 2011-2015.
- Uzel, İlter, *Hayatı, Kişiliği ve Cerrahi Aletleri İle Sabuncuoğlu*, Amasya Belediyesi Kültür Yay., Ankara 2014.

EKLER**Derlenen İlahîlerin Notaları****Hüseyinî İlahî - Allah'ımın Adıdır İllallah**

Güfte-Beste: Anonim

Kaynak Kişi: Hacı Asiye Akbaş Hanımefendi

Derleyen: Osman Akbaş - Fatih Koca

♩ = 70

O ku ya lım Kur a mı İ s mi gü zel Al la hım

Kıy me ti ni bi le lim Yü ce Ke rim Al lah ım

Al la hı mın a dır il lal lah

O Rab bi min A dı dır İl lal lah

Ağ zı mı zın ta dı dır İl lal lah

Mü hü rün de ya zı lı dır il lal lah

San ca ğın da a sı lı dır il lal lah

Okuyalım Kur'anı
İsmi güzel Allah'ın
Kıymetini bilelim
Yüce Kerim Allah'ım

Allah'ımın adıdır illallah
O Rabbimin adıdır illallah
Ağzımızın tadıdır illallah
Mühüründe yazılıdır illallah
Sancağında asılıdır illallah

Daim olsun haberin
Kur'an olsun rehberin
Ne büyük bir mucize
Bu Kur'an peygamberi

Uşşak İlahi - Besmele

Güfte-Beste:Anonim

Kaynak Kişi: Hacı Asiye Akbaş Hanımefendi
Derleyen: Osman Akbaş - Fatih Koca

♩ = 70

Bes me le bü yük ma na

Kuv vet ve rir i ma na

Hiç sön me yen bir nur dur
Hiç sol ma yan bir Gül dür

Uy gun dur her za ma na ma na

Besmele büyük mana
Kuvvet veriri imana
Hiç sönmeyen bir nurdur
uygundur her zamana
hiç solmayan bir güldür
uygundur her zamana

Cennetin anahtarı
Anınla söner narı
Gördüm akar önümden
Bal süt kevser ırmağı
Gördüm akar önümden
Bal süt kevser ırmağı

Besmelesiz iş sakat
Besmele bir hakikat
Kalbimizin başıdır
ayetin nakışdır
Surelerin başıdır
ayetin nakışdır

Dertlerin devasıdır
Kalplerin aynasıdır
Görünür Allah ordan
Ruhların gıdasıdır
Görünür Allah ordan
Ruhların gıdasıdır

Besmelede hikmet var
Çek Allahına yalvar
Ne muhteşem bir kelim
Unutturmasın mevlam
Ne muhteşem bir kelim
Unutturmasın mevlam

Mümin çek besmeleyi
O hallerde herşeyi
Yanık sesinle oku
Seherlerde sureyi
Yanık sesinle oku
Seherlerde sureyi

Hüseyini İlahi - Bizi Kınamayın Hakkı Sevenler

Güfte-Beste:Anonim

Kaynak Kişi: Hacı Asiye Akbaş Hanımefendi
Derleyen: Osman Akbaş - Fatih Koca

♩ = 80

Bi zi kı na ma yın Hak kı se ven
Dam la düş me yin ce Göl bu la nır

ler Kal bi boş de ğil dir Al lah di yen
mı Rüz gar es me yin ce Dal sal la nır

1. -saz- 2. -saz-
ler mı Dil Al lah de me se

12 Kalp u ya nır mı Al la hı zıkr e den

16 SON
Kul kı na nır mı

Bizi kınamayın Hakkı sevenler
Kalbi boş değildir Allah diyenler

Damla düşmeyince göl bulanır mı ?
Rüzgar esmeyince dal sallanır mı ?

Dil allah demese Kalp uyanır mı ?
Allahı zikreden kul kınanır mı ?

Rast İlahi - Can Can Allah Cenân Allah

Güfte-Beste:Anonim

Kaynak Kişi: Hacı Asiye Akbaş Hanımefendi
Derleyen: Osman Akbaş - Fatih Koca

♩ = 80

Tes bih Çe ke rim na zın la Tür lü tür lü a va zın la

5 Cen net te Hu ri kı zı nan Can can Al lah Ce nan Al lah

9 Bu can sa na kur ban Al lah Her dert le re der man Al lah

13 Son ne fes te i man Al lah La i la he İl lal lah

Tesbih çekerim nazımla
Türlü türlü avazımla
Cennette huri kızınan
Can Can Allah Cenân Allah
Bu can sana kurban Allah
Her dertlere Derman Allah
Son Nefeste İman Allah
La ilahe illallah

Hüseyini İlahi - Evisi

Güfte-Beste:Anonim

Kaynak Kişi: Hacı Asiye Akbaş Hanımefendi
Derleyen: Osman Akbaş - Fatih Koca

♩ = 130

E vi si Hak kın dos tu E ren
Bu bir sır dır bi lin mez Bu nu
ler ka dem bas tı E vi niz mü ba
ca hil ler bil mez Ce ma le do
rek ol sun o ca ğın ay dın ol
yum ol maz E vi niz mü ba rek ol
sun i ma nı mız ka mil ol sun
sun o ca ğın ay dın ol sun
Ah re ti miz ma mur ol sun
İ ma nı mız ka mil ols sun
hat mi miz ka bul ol sun
mev li din ka bul ol sun

Evisi Hakın Dostu
Erenler kadem bastı
Eviniz mübarek olsun
Ocağın aydın olsun
İmanımız kamil olsun
Ahretimiz mamur olsun
Hatmimiz kabul olsun

Bu bir sırdır bilinmez
Bunu cahiller bilmez
Cemale doyum olmaz
Eviniz mübarek olsun
Ocağın aydın olsun
İmanımız kamil olsun
Mevlidin kabul olsun

Burda durup nidelim
Durman tevhid edelim
İzin verin gidelim
Eviniz mübarek olsun
Ocağın aydın olsun
İmanımız kamil olsun
Mevlidin kabul olsun

Hicaz Ninni

Güfte-Beste:Anonim

Kaynak Kişi: Hacı Asiye Akbaş Hanımefendi
Derleyen: Osman Akbaş - Fatih Koca

♩ = 60

Bi zi yok tan var et ti Hak
Na sib e der bi ze cen net

Ha bi bi ne ey ler hür met
Nen ni Mu ham me dim nen ni

U yur can Ah me dim nen ni

Biz yoktan var etti
Hak habibine eyler hürmet
Nasip eder bize cennet
Nenni Muahammedim nenni
Uyur can Ahmedim nenni

Hüseyni Mersiye - Kerbela

Güfte:Şah Hatayi
Beste:Anonim

Kaynak Kişi: Hacı Asiye Akbaş Hanımefendi
Derleyen: Osman Akbaş - Fatih Koca

♩ = 60

Ker be la nın ya zı la rı şe hit düş müş ga zi le ri

5

Fat ma a na ku zu la rı Ha san i le Hü se yi nim

Kerbelanın yazıları Şehit düşmüş gazileri
Fatma ana kuzuları Hasan ile Hüseyinim

Kerbelaya uğrayalım Kanlı ciğer doğrayalım
Yana yana ağlayalım Hasan ile Hüseyinim

Şah Hüseyin attan düştü O yezidler kanın içti
Zalim düşman kanın içti Hasan ile Hüseyinin

*Güftenin aslı Şah Hatayi'ye aittir. Sözlü gelenekte değişikliğe uğramıştır.

Hüseyni Mersiye - Kербela

Güfte:Şah Hatayi
Beste:Anonim

Kaynak Kişi: Hacı Asiye Akbaş Hanımefendi
Derleyen: Osman Akbaş - Fatih Koca

♩ = 60

Ker be la nın ya zı la rı şe hit düş müş ga zi le ri

Fat ma a na ku zu la rı Ha san i le Hü se yi nim

Kerbelanın yazıları Şehit düşmüş gazileri
Fatma ana kuzuları Hasan ile Hüseyinim

Kerbelaya uğrayalım Kanlı ciğer doğrayalım
Yana yana ağlayalım Hasan ile Hüseyinim

Şah Hüseyin attan düştü O yezidler kannın içti
Zalim düşman kannın içti Hasan ile Hüseyinin

*Güfthenin aşlı Şah Hatayi'ye aittir. Sözlü gelenekte değişikliğe uğramıştır.

Hüseyini İlahi - Sabahın Seher Arası

Güfte-Beste:Anonim

Kaynak Kişi: Hacı Asiye Akbaş Hanımefendi
Derleyen: Osman Akbaş - Fatih Koca

♩ = 80

Sa ba hım se her a ra sı

Ya rim Mu ha m med Ya ra sı

Sol Böğ rüm den ben vu rul dum

Al la hım dan dır ça re sı

Yar Mu ham med Ya rem mi var

Bu ya re den Ö len mi var

Öl me den Al la hı mı gö re mi var

16 Al lah Al lah

18 Ci ğe rim de ve rem mi var

20 Bu ya re den Ö len mi var

22 Öl me den Al la hı mi gö ren mi var

Sabahın seher arası
Yarım Muhammed yarası
Sol Böğrümde ben vuruldum
Allah'ındandır çaresi

Yar Muhammed yarem mi var
Bu yareden ölen mi var
Ölmeden Allah'ımı gören mi var
Allah Çiğirimde verem mi var
Bu yareden ölen mi var
Ölmeden Allah'ımı gören mi var

Seherde gördüğüm nuru
Yarım Muhammed'in gülü
Yareme ektiler külü
Yar Muhammed yarem mi var

Hicaz İlahi - Sanki Benim Değil İmiş

Güfte-Beste:Anonim

Kaynak Kişi: Hacı Asiye Akbaş Hanımefendi
Derleyen: Osman Akbaş - Fatih Koca

♩ = 70

Fa ni dir dün ya nın a dı

Al da tır in sa nı ma lı

An nem ba bam yav ru la rım

san ki be nim de ğil i miş

Fanıdır dünyanın adı
Aldatır insanı malı
Annem babam yavrularım
Sanki benim değil imiş

Ne istersem gelmez elden
Çünkü yazılmış ezelden
Çıkardılar beni evden
Sanki benim değil imiş

Çıkardılar beni evden
Yavrularım hem gelmeden
Cansız ata bindirdiler
Yalnız kabre gönderdiler
Hemen kabre gönderdiler

Beyaz kefenim biçilir
Tenim ortaya açılır
Mirasçılar mal bölüşür
Sanki benim değil imiş

Dağlar taşlar dolaştım
Yiyip gezip su içtiğim
Güzel güzel konuştuğum
Sanki benim değil imiş

Gidiyorum geri gelmem
Ne olacak halim bilmem
Emzirip büyüttün annem / yavrum
Sanki benim değil imiş
Bu dünya hep yalan imiş

Hüseyni İlahi - Sabahın Seher Arası

Güfte-Beste:Anonim

Kaynak Kişi: Hacı Asiye Akbaş Hanımefendi
Derleyen: Osman Akbaş - Fatih Koca

♩ = 80

Sa ba hın se her a ra sı

Ya rim Mu ha m med Ya ra sı

Sol Böğ rüm den ben vu rul dum

Al la hım dan dır ça re si

Yar Mu ham med Ya rem mi var

Bu ya re den Ö len mi var

Öl me den Al la hı mı gö re mi var

16 Al lah Al lah

18 Ci ğe rim de ve rem mi var

20 Bu ya re den Ö len mi var

22 Öl me den Al la hı mı gö ren mi var

Sabahın seher arası
 Yarım Muhammed yarası
 Sol Böğrümde ben vuruldum
 Allah'ındandır çaresi

Yar Muhammed yarem mi var
 Bu yareden ölen mi var
 Ölmeden Allah'ımı gören mi var
 Allah Çiğirimde verem mi var
 Bu yareden ölen mi var
 Ölmeden Allah'ımı gören mi var

Seherde gördüğüm nuru
 Yarım Muhammed'in gülü
 Yareme ektiler külü
 Yar Muhammed yarem mi var

